

Lagutskottet

Regeringens proposition till riksdagen om statsbudgeten för 2023

Till finansutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen om statsbudgeten för 2023 (RP 154/2022 rd): Ärendet har remitterats till lagutskottet för eventuellt utlåtande till finansutskottet. Tidsfrist: 27.10.2022.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Niina Huotari, finansministeriet
- avdelningschef Tapio Laamanen, justitieministeriet
- ledande expert Juha Saunamäki, justitieministeriet
- förvaltningsdirektör Joanna Autiovuori, Åklagarmyndigheten
- ledande offentligt rättsbiträde vid H:fors rättshjälpsbyrå Nina Solas-Iloniemi, Södra Finlands rättshjäps- och intressebevakningsdistrikt
- generaldirektör Arto Kujala, Brottspåföljdsmyndigheten
- direktör Raimo Ahola, Domstolsverket
- riksfogde Juhani Toukola, Utsökningsverket.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Suomen Syyttäjähdistys ry
- Finlands domareförbund rf
- Vankilavirkailijain Liitto VVL ry.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Lagutskottet behandlar justitieministeriets förvaltningsområde i budgetpropositionen för 2023 och vill framföra följande inom sitt eget ansvarsområde.

Utlåtande LaUU 24/2022 rd

Rättsvården

Anslag i budgetpropositionen. Justitieministeriets förvaltningsområde föreslås få ungefär 1,08 miljarder euro i anslag för 2023. Om man bortser från valutgifterna, som varierar från år till år, är anslagen cirka 30 miljoner euro större än i den ordinarie budgeten för innevarande år.

Budgetpropositionen innehåller en hel del positiva anslagsökningar. Nästa år anvisas exempelvis ett nytt permanent anslag på cirka 1,9 miljoner euro för revidering av lagstiftningen om sexualbrott och 564 000 euro för brådskande behandling av brott mot barn. Anslagen för reformerna anges inte till fullt belopp ännu nästa år, eftersom reformerna ska genomföras fullt ut först 2024. Sakkunniga har ansett att anslagen för reformerna är otillräckliga. Lagutskottet betonar vikten av att noggrant följa upp hur anslagen räcker till.

Särskilt behövt är det nya permanenta anslag på 12 miljoner euro för rättsvården som skrevs in i planen för de offentliga finanserna i våras. Anslaget finns dels under omkostnadsmomenten för förvaltningsområdets ämbetsverk för betalning av indexhöjningar av lokalhyrorna och Valtoris ökade serviceavgifter, dels under förvaltningsområdets produktivitetsmoment. Det är också positivt att det nästa år i enlighet med tidigare beslut finns 4 miljoner euro att tillgå för att förkorta åtalsprövningen och behandlingstiderna vid rättegångar och 2 miljoner euro för att förbättra säkerheten i fängelser.

Budgetpropositionen korrigerar dock inte bristerna i basfinansieringen av aktörerna inom rättsvården och svarar inte heller mot rättsvårdens behov. Under lagutskottets sakkunnigutfrågning har aktörerna och personalorganisationerna inom rättskipningen sammanfattat situationen vid domstolarna, Åklagarmyndigheten och Brottpåföljdsmyndigheten på följande sätt. Utskottet behandlar läget inom rättsvården mer ingående i samband med den redogörelse om rättsvården som kommer lämnas senare under höstsessionen.

Domstolsväsendet. Enligt Domstolsverket motsvarar anslagsnivån i budgetpropositionen inte behovet inom domstolsväsendet, vilket leder till att behandlingstiderna förlängs ytterligare. Nivån på domstolsväsendets basfinansiering är oroväckande och den möjliggör inte tillräckliga, bestående personalresurser. På grund av otillräckliga personalresurser ligger antalet pågående ärenden fortfarande på en hög nivå.

I en utredning som utskottet fått påpekas det också att tillskotten är temporära och att omsättningen är stor bland den visstidsanställda personalen. Upprepade rekryteringar och introduktion för ny personal tar tid och ökar arbetsbördan för domstolens övriga personal. Visstidsanställda är ofta inte lika effektiva i sina uppgifter som de som redan länge arbetat vid domstolar. Det finns inte heller tillräckligt med tid för att delta i utbildning, trots att domarna enligt lag är skyldiga att utbildas. I utredningen uttrycks även oro över hur personalen orkar med sitt arbete och hur detta påverkar rättssäkerheten. Arbetshälsoinstitutet bereder som bäst en undersökning av arbetshälsan inom domstolsväsendet.

Domstolsväsendets IKT-kostnader har ökat och självfinansieringsandelen för betydande utvecklingsprojekt (bl.a. AIPA och HAIPA) täcks i stor utsträckning med hjälp av överförda anslag. Också ändringen i index över levnadskostnader ökar avsevärt domstolsväsendets lokalhyror, vars

Utlåtande LaUU 24/2022 rd

andel av budgetanslaget är betydande. De ökade kostnaderna måste i vilket fall som helst betalas, så utan tilläggsfinansiering finns det mindre anslag att tillgå för personal och andra kostnader.

Åklagarmyndigheten. I en utredning till utskottet påpekas det att basfinansieringen måste höjas till en tillräcklig nivå för att antalet åklagare ska kunna ökas som reaktion på utmaningarna i omvärlden. Det har varit en långvarig trend att de ärenden som kommit in för behandling har blivit mer krävande. Den största risken är att behandlingstiderna förlängs och ärendebalansen växer.

Åklagarmyndighetens IKT-utgifter har ökat kraftigt under de senaste åren särskilt på grund av nya datasystemsprojekt. Det finns också utmaningar när det gäller att lyckas med projekten och utveckla användbara system. Också betydande höjningar av lokalhyrorna är en utmaning.

Enligt uppgift är åklagarna verkligen utmattade. Enligt en enkät gjord av Suomen Syyttäjähdistys sommaren 2022 upplevde 79 procent av respondenterna utbrändhet och stressymtom. Dessutom uppgav 87 procent att den normala arbetstiden inte räcker till för att utföra arbetet. Likaså uppgav 84 procent att de arbetat sjuka och 80 procent att de kompenserar deltagande i utbildning med arbete på fritiden. 91 procent ansåg att åklagarna är för få.

Brottspåföljdsmyndigheten. Brottspåföljdsmyndighetens nuvarande verksamhetsnivå motsvarar enligt utredning till utskottet inte klienternas behov eller de mål som uppställts för myndigheten. Personalstyrkan är otillräcklig med tanke på verksamhetens omfattning, den befintliga anstaltsstrukturen och effektmålen för verkställigheten. Alltför små personalresurser innebär bland annat att de som arbetar i fängelser ofta tvingas arbeta ensamma. Det ökade ensamarbetet utgör en uppenbar säkerhetsrisk. Personalen bör utökas betydligt för att ensamarbetet i fängelser ska kunna minskas och för att fångarna ska kunna få träning och stöd för ett liv utan brott.

Antalet anställda vid Brottspåföljdsmyndigheten har minskat betydligt under de senaste 15 åren till följd av produktivitet- och anpassningsprogrammen, vilket avsevärt försämrat myndighetens möjligheter att klara av sin lagstadgade grundläggande uppgift. När personalen är för liten kan man inte ordna tillräckligt med verksamhet utanför fängelsecellerna, vilket i sin tur minskar möjligheterna att motverka återfall i brott och försämrar Brottspåföljdsmyndighetens säkerhet och genomslag i samhället. Det råder särskilt brist på utbildad övervakningspersonal. En ökning av övervakningspersonalen förutsätter också att antalet personer som får utbildning höjs.

Brottspåföljdsmyndigheten har i budgeten anvisats tilläggsanslag för indexhöjningar av lokalhyrorna och för höjda serviceavgifter till Statens center för informations- och kommunikationsteknik Valtori, men behovet av tilläggsanslag på grund av inflationen är betydligt större 2023 än vad som har anvisats.

Lagutskottets slutsatser. Lagutskottet konstaterar att det upprepade gånger i flera års tid har fäst allvarlig uppmärksamhet vid att basfinansieringen av aktörerna inom rättsvården är otillräcklig och att den orsakar betydande problem och negativa konsekvenser för aktörerna och medborgarna. Dessa frågor har senast behandlats särskilt i utlåtandena 2021 och i våras om planerna för de offentliga finanserna (se LaUU 18/2022 rd och LaUU 11/2021 rd och de tidigare utlåtanden som det hänvisas till där).

Utlåtande LaUU 24/2022 rd

Utskottet uttrycker sin stora oro över behandlingstiderna, eftersom de redan länge har varit för långa och en utredning i samband med budgetpropositionen visar att läget har försämrats ytterligare. Det är alarmerande, eftersom långa behandlingstider försvagar medborgarnas rättssäkerhet och förtroende för rättssystemets verksamhet och funktion. Den bristfälliga basfinansieringen samt de tidsbundna och riktade tilläggsresurserna i kombination med en stor arbetsmängd försvårar också organiseringen av arbetet för aktörerna inom rättsvården och återspeglas i arbetsförhållandena och personalens ork. Personalen är ytterst belastad och den alltför stora arbetsbördan gör sektorn mindre attraktiv. Många överväger att byta eller har redan bytt bransch. Det är också svårt att hitta sökande till visstidstjänster. Situationen kräver snabba korrigerande åtgärder, och det är nödvändigt att permanent höja rättsvårdsaktörernas finansieringsbas så att den står på en tillräcklig och stabil grund.

Riksdagen har utifrån lagutskottets betänkande förutsatt att statsrådet under innevarande valperiod utarbetar en redogörelse för rättsvården (RSv 214/2021 rd och LaUB 16/2021 rd). Redogörelsen bör i så bred utsträckning som möjligt presentera en lägesbild och behövliga korrigerande åtgärder, med beaktande av inte bara resursfrågor utan också strukturfrågor och lagstiftningsfrågor. Redogörelsen är nu under beredning. Lagutskottet konstaterar att det vid behandlingen av budgetpropositionen har blivit klart att förväntningarna på redogörelsen är stora. Därför är det viktigt att redogörelsen lämnas så snart som möjligt under höstsessionen för att utskottet och riksdagen ska ha tillräckligt med tid att behandla den och dra slutsatser.

Utskottet anser dock utifrån en utredning om budgetpropositionen att även om det bereds en redogörelse där behoven av anslag för rättsvården och behövliga korrigerande åtgärder behandlas ingående, behövs det utöver den information som redogörelsen ger också omedelbara åtgärder för att förbättra anslagsläget redan nästa år. Därför föreslår lagutskottet att riksdagen ökar anslaget på 12 miljoner euro för rättsvården i budgetpropositionen för 2023 med två miljoner euro. Utskottet anser att tillägget behövs särskilt för att trygga domstolarnas, Åklagarmyndighetens och Brottpåföljdsmyndighetens verksamhet. Utskottet betonar dock att tillägget endast delvis kan kompensera för vissa omedelbara finansieringsbehov nästa år och att det krävs betydligt större permanenta tilläggsanslag för att basfinansieringen av rättsvården ska bli tillräcklig och stabil.

Övrigt

Lagutskottet har under de senaste åren upprepade gånger påpekat att det inte finns någon riksomfattande central myndighet för rättshjälp, intressebevakning, ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning (se bl.a. LaUU 18/2022 rd, LaUU 3/2020 rd, LaUU 5/2019 rd). Utskottet har ansett att det skulle förenhetliga styrsystemet i förhållande till de andra aktörerna inom justitieministeriets förvaltningsområde och förbättra möjligheterna att förenhetliga rättshjälps- och intressebevakningsfunktionerna och tjänsterna inom ekonomisk rådgivning och skuldrådgivning i hela landet. I våras sköts projektet för en central myndighet upp på grund av brist på finansiering, och budgetpropositionen innehåller inga resurser för det, vilket utskottet beklagar. Som sagt anser utskottet det vara viktigt att framöver ha som mål att gå vidare med projektet (se LaUU 18/2022 rd, s. 3).

Även förbudet mot rökning inomhus i slutna fängelser är fortfarande inte avgjort (RP 165/2020 rd). För att ändringen ska kunna genomföras krävs permanent tilläggsfinansiering, vilket inte ingår i budgetpropositionen. Utskottet noterar att Arbetshälsoinstitutet enligt uppgift har låtit utföra

Utlåtande LaUU 24/2022 rd

mätningar i fyra fängelser och rekommenderat omedelbara åtgärder för att minska arbetstagarnas exponering för tobaksrök.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Lagutskottet föreslår

att finansutskottet beaktar det som sägs ovan och

*att riksdagen ökar anslaget för rättsvården med två miljoner euro särskilt för domstolar-
nas, Åklagarmyndighetens och Brottspåföljdsmyndighetens verksamhet.*

Helsingfors 13.10.2022

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Leena Meri saf
vice ordförande Sandra Bergqvist sv
medlem Hanna Huttunen cent
medlem Pihla Keto-Huovinen saml
medlem Marko Kilpi saml
medlem Pasi Kivisaari cent
medlem Antero Laukkanen kd
medlem Mari Rantanen saf
medlem Ruut Sjöblom saml
medlem Mirka Soinikoski gröna
medlem Paula Werning sd
ersättare Juho Kautto vänst.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Tuokila.